

СТАТУС «ОДИНОКОЇ МАТЕРІ» , «ОДИНОКОГО БАТЬКА»: ПІЛЬГИ ПО ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ

Чіткого визначення понять «одинокка мати» та «одинокій батько» законодавство не містить, замінюючи їх характеристиками, необхідними для надання тих чи інших прав або пільг.

У Постанові Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 06.11.92: одинокою матір'ю була визнана «жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, або вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама». За цим визначенням поняття «одиноккої матері» включає поняття «інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама». Тобто для визнання «іншої жінки» одинокою потрібно дві ознаки: вона сама і виховує, і утримує дитину.

Після набрання чинності Законом України "Про відпустки" таке визначення одинокої матері не має застосовуватись, оскільки в п. 5 ч. 12 ст. 10 цього Закону визначено поняття одинокої матері як такої, яка виховує дитину без батька. Отже, участь батька або інших осіб в утриманні дитини не позбавляє матері статусу одинокою.

Це означає, що одинокою матір'ю є жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері; вдова; жінка, яка виховує дитину без батька (в тому числі і розлучена жінка, яка сама виховує дитину, якщо батько не проживає разом з дитиною та відсутні інші докази його участі у вихованні дитини, і за цих самих умов жінка, яка вийшла заміж, але її дитина новим чоловіком не всиновлена). Жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, має подати: копію свідоцтва про народження дитини і довідку органів запису актів громадянського стану про підстави внесення до книги записів народжень відомостей про батька дитини; жінка, яка є вдовою, - копію свідоцтва про народження дитини та копії свідоцтва про укладення шлюбу та свідоцтва про смерть чоловіка. Законодавством не передбачено, які саме документи має подати жінка, яка виховує дитину без батька (в тому числі і розлучена жінка, і жінка, яка вийшла заміж, але її дитина новим чоловіком не

всиновлена).

Питання виховання батьками дитини визначено Сімейним кодексом України.

Згідно зі ст. 157 цього Кодексу питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той з батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини.

Як передбачено ст. 158 Сімейного кодексу України, за заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає способи участі у вихованні дитини та спілкування з нею того з батьків, хто проживає окремо від неї. Рішення про це орган опіки та піклування ухвалює на підставі вивчення умов життя батьків, їхнього ставлення до дитини, інших обставин, що мають істотне значення. У разі ухилення батька від виконання своїх обов'язків з виховання дитини мати має право звернутися до суду з позовом про позбавлення його батьківських прав.

З урахуванням зазначеного для підтвердження факту, що батько не бере участі у вихованні дитини, можуть бути пред'явлені, наприклад, довідка з ЖЕКу про реєстрацію особи за місцем проживання, ухвала суду або постанова слідчого про розшук відповідача у справі за позовом про стягнення аліментів, рішення суду про позбавлення відповідача батьківських прав, рішення органів опіки та піклування або суду про відсутність участі батька у вихованні дитини тощо.

Пред'явлення лише довідки з ЖЕКу про те, що дитина проживає разом з матір'ю, не дає достатніх підстав стверджувати, що батько не бере участі у її вихованні.

Розлучена жінка, яка дійсно виховує сама дитину (без батька), має подати такі документи: копію свідоцтва про народження дитини; для підтвердження того, що жінка є розлученою, - копію свідоцтва про розірвання шлюбу та документ, який підтверджував би те, що батько не бере участі у вихованні дитини.

Жінка, яка вдруге вийшла заміж, але її дитина від першого шлюбу новим чоловіком не всиновлена має пред'явити документ, який підтверджував би те, що батько дитини не бере участі у її вихованні, та довідку органу реєстрації актів цивільного стану про те, що дитина новим чоловіком не всиновлена.

Якщо вдова чи розлучена жінка, яка виховує дитину без батька (в разі позбавлення його батьківських прав), вступила в новий шлюб з іншим чоловіком і її дитина від першого шлюбу ним не

всиновлена, вона має право на додаткову соціальну відпустку як одинока мати.

Жінка, яка має дітей від особи, з якою вона не перебувала і не перебуває в зареєстрованому шлюбі, але з якою вона веде спільне господарство, разом проживає і виховує дітей, права на одержання додаткової соціальної відпустки як одинока мати не має.

Які ж саме пільги можуть отримати одинока матір по трудовому законодавству.

Для одинокої матері перелік пільг включає в себе:

- Стаття 184 КЗпП передбачає, що одиноким матерям за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда забороняється відмовляти у прийомі на роботу і знижувати їй заробітну плату. При відмові у прийнятті на роботу одиноким матерям власник або уповноважений ним орган зобов'язані повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. Відмова у прийнятті на роботу може бути оскаржена у судовому порядку.

- Стаття 184 КЗпП забороняє звільняти вказану категорію жінок, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням. Обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше трьох місяців з дня закінчення строкового трудового договору.

- Статтею 10 Закону України «Про відпустки» передбачено, що одинокій матері надається щорічна відпустка за її бажанням в зручний для неї час.

- Статтею 19 Закону України «Про відпустки» одинокій матері надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів.

- У відповідності до ст. 232 КЗпП України трудові спори про відмову у прийнятті на роботу одиноких матерів – при наявності дитини віком до 14 років розглядаються безпосередньо в районних, у місті, міських чи міськрайонних судах.

До даних пільг також додаються ті, які стосуються іншої категорії жінок, зокрема:

- На прохання вагітної жінки, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину – інваліда в тому числі таку, що знаходиться під її опікуванням, або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, власник або уповноважений орган зобов'язаний встановлювати їй неповний робочий день або

неповний робочий тиждень (ст. 56 КЗпП України).

- Забороняється застосування праці жінок на важких роботах і роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці а також на підземних роботах. Крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню) (ст. 174 КЗпП України).

- Забороняється також залучення жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми (ст. 174 КЗпП України).

- Залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей народного господарства, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід (ст. 175 КЗпП України).

- Не допускається залучення до робіт у нічний час , до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок,що мають дітей віком до трьох років (ст. 176 КЗпП України).

- Жінки, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, не можуть залучатись до надурочних робіт або направлятись у відрядження без їх згоди.(ст. 177 КЗпП України).

- Вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів, із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою (ст. 178 КЗпП України).

- Жінки, які мають дітей віком до трьох років, в разі неможливості виконання попередньої роботи переводяться на іншу роботу із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою до досягнення дитиною віку трьох років(ст. 178 КЗпП України).

- На підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у в'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (разі народження двох і більше дітей та й разі ускладнення пологів – 70) календарних днів після пологів , починаючи з дня пологів. Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюється сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів - у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів). Вона надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.За бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги відповідно до законодавства. Підприємства, установи та організації за рахунок власних коштів

можуть надавати жінкам частково оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати для догляду за дитиною більшої тривалості. Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею віку трьох років не надається, якщо дитина перебуває на державному утриманні. У разі, якщо дитина потребує домашнього догляду, жінці в обов'язковому порядку надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку. За бажанням жінки або осіб, зазначених у частині сьомій цієї статті, у період перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за ними зберігається право на одержання допомоги в період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. (ст.179 КЗпП України).

- У разі надання жінкам відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за заявою жінки приєднати до неї щорічні основну і додаткову відпустки незалежно від тривалості її роботи на даному підприємстві, в установі, організації в поточному робочому році (ст 180 КЗпП України).

- Щодо залучення до робіт у нічний час , до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження якщо діти віком до трьох років (ст. 176 КЗпП України).

- Щодо залучення до надурочних робіт або направлення у відрядження без їх згоди , якщо діти віком від трьох до чотирнадцяти років або діти-інваліди. ст. 177 КЗпП України).

- Щодо надання відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки без збереження заробітної плати тривалістю , визначеному у медичному висновку, але не більше як до досягнення дитиною шестирічного віку(ст. 179 КЗпП України).

- Щодо надання відпустки при усиновленні новонароджених дітей, дітей з числа дітей – сиріт або дітей , позбавлених батьківського спілкування, старше трьох років (ст. 182 КЗпП України).

- Щодо надання путівок до санаторіїв та будинків відпочинку і подання їм матеріальної допомоги , якщо є дитина до чотирнадцяти років ст.185 КЗпП України).

Гарантії встановлені статтею 232 КЗпП України щодо розгляду трудових спорів безпосередньо в районних, у місті, міських чи міськрайонних судах про відмову у прийнятті на роботу одиноких батьків – при наявності дитини віком до 14 років не поширюються на них.

Таким чином чоловіки отримали визнання статусу саодиного батька і фактично рівні права з саодикими жінками.

Визначення переліку пільг – це лише невелика частина справи: для отримання таких пільг необхідно підтвердити статус саодиного батька/матері документально.

Головний державний інспектор

І.Заєць